

POVRATAK ISHODIŠTIMA

(Goran Gatalica, *Jezero zmešaneh noći*, „Biakova d.o.o.“, Zagreb, 2020.)

Pjesnik mlađe generacije – Goran Gatalica pokazao je od samoga početka osebujnu refleksivnu bremenitost i estetsku začudnost pjesničkog izraza, te gotovo svaka njegova zbirka zadobiva zapažena priznanja i nagrade. Već prva tiskana zbirka *Krucijalni test* (Matica hrvatska Daruvar, 2014.) ovjenčana je nagradom Dana hrvatske knjižice – *Slavić* za 2015. godinu. Druga objavljena pjesnička zbirka Gorana Gatalice *Kozmolum* 2017. god. ovjenčana je Nagradom *Kvirin* na 21. Kvirinovim poetskim susretima u Sisku, a također i Nagradom *Dragutin Tadijanović* Zaklade HAZU. Potom 2019. i treća po redu objavljena zbirka *Odsečeni od svetla* dobiva Nagradu *Katarina Patačić* za najbolju kajkavsku knjigu objavljenu u 2018. godini, a pored toga autor je dobitnik brojnih međunarodnih priznanja; od Poljske, Italije, Irske sve do Indije, SAD-a i Japana za svoje haiku pjesme. Njegova poezija iskazuje se kao dojmiljivi, dobro ugođeni sraz slikovnog i pojmovnog pjesništva.

U svojoj novoj zbirci *Jezero zmešanih noći* autor nastavlja svoje usmjerenje prema njegovanju starog kajkavskoga književnog jezika (dobro leksički proučenog u kajkavskim himnodijskim i homiletičkim zbirkama 17. i 18. stoljeća) kojI potom nadograđuje neočekivanim sintagmama i novokovanicama preko kojih pjesnik kao *homo ludens* oslobađa svoju kreativnost. Priklanjanje kajkavskom izričaju u neizvjesnim trenucima zbilje još jače naglašava tvrdnju Hansa Georga Gadamera da *čovjek ne može postojati izvan jezika*. Ovaj Gataličin odabir istovremeno pokazuje i jedan neočekivani obrat: njegov jezik budi iz zaborava srednjovjekovne i barokne apokaliptične homilije i prizore kao iz teksta *Quattuor hominum novissima*, a te scene čovjekovih moralnih stranputica, prirodnih nepogoda i pošasti živo i aktualno preslikavaju suvremenu zbilju. Prošlost postaje naša neposredna sadašnjost, a vrtuljak povijesti se tek ponavlja na nekoj novoj virtualno-vremenskoj razini. Fantazmagoričnost postaje realno mimetični odslik poremećene i traumatizirane stvarnosti. Prvo poglavlje *Nore, lomlive ceste, nore* duboko i oštro ocrtava globalno vrijeme u kojemu rasap etičkih vrijednosti dovodi do bolesti tijela i duha, do nesigurnosti, do degradacije i depresije (*Živi človek se zavlekel vu sebe*). U ovoj maloj kompozicijskoj pjesničkoj trilogiji, ovaj pjesnički ciklus je svojevrsni silazak u suvremeni zemaljski Danteov *Inferno*, dok neposredni prikaz korona-pandemije i potresa pronalazimo u naizgled kataklizmično-apstraktnim, a potpuno dokumentarno-prepoznatljivim pjesmama *Dugi harci za terde vure na Zemle, Poslednji sod, Zabada je denes*

noć, Senja o nebeskem flojsaru, Šepet smerti z druge strane samine, Čemer i strahi po Richterove lojtre i dr.

Tegobni uteg prvog pjesničkog ciklusa kao da želi prodrmati čovjekovu oholost i bahatost te ukazati na sljepoću plitkog, sebičnog načina življenja. Pjesme unutar prvog ciklusa obilježava bujanje znakovitih snoviđenja, kozmogonična slikovnost, kumulacija sklopova riječi kroz koje Gatalica odgoneta apokaliptične pojave suvremenog usuda i nastoji svojeg čitatelja preneraziti, trgnuti iz indiferentnosti i letargije. Stilski se to očituje kao osebujni sraz ekspresionističke retoričnosti s nizovima simboličkog znakovlja, gdje se pjesnički subjekt pojavljuje kao senzibilni seizmograf koji dodiruje puls našeg doba. Međutim, ipak nisu sve pjesme ovog prvog kompozicijskog ciklusa obojene težinom stradanja i neizvjesnosti. U tom smislu indikativna je pjesma *Gda truple vitiznanca zbudiju* koja promatra lik pjesnika kao buditelja zagubljenog promišljanja i nade. U prvom ciklusu zbirke možemo vjerodostojno doživjeti asocijaciju kako unutar Gataličinih stihova progovara neki modificiran, neoanimiran krležijansko-kerempuhovski timbar, koji se često prelijeva prema bolnim i zlosretnim Galovićevim lirskim slutnjama nestanka i smrti. Unatoč podivljaloj *vremetečini tera zible noći i dneve, unatoč letu zakrabulene gačta* u kojem živimo *...spod Judine sence na galgah, / spopiknut čez kmičnu saminu...* Gatalica iskazuje svoje neprestano čeznuće za nadnaravnom duševnom astralnom dimenzijom koja čovjeka preporada i obnavlja. U tom smislu se poput putokaza iz *Inferna*, usred turobne atmosfere prvog ciklusa, pojavljuje pjesma *Da mi je imeti telo od zvezdi*. U toj iskrenoj, ljupkoj, nostalgično-liričnoj romanci očituje se temeljna autorova usmjerenost prema sferi transcendentalne duševne preobrazbe:

Tulike je ljubavi skrite i nevideče, / a najvećša je duša tera se otpira / najdalšem suncu / i zvezde tera postaje prah / na smertne poste.

Potom nas 2. pjesnički ciklus naslovljen *Prošecija svetla v požiraku* iznenađuje svojim kontrastom. Kao u putovanju Danteovom *Božanstvenom komedijom* pjesnički subjekt već u prvoj pjesmi 2. ciklusa doživljava katarzu pročišćenja kroz suze, okreće se prema svjetlu iznova otkrivene kršćanske duhovnosti i izlazi *vun z žigosane kore duše*. Poput Danteova *Čistilišta* odzvanja i nadalje u ovom ciklusu jeka *gingave tenje, človečje grenkobe, raskolene duše*, a pjesnika kao pritajena silueta prati *Fantlivi ščepec samine*,¹ no usporedno raste i opredjeljenje za *poniznu i svetu reč*, za život *po mere našega Stvoritela*. Samo u pojedinim pjesničkim vizijama kao da još plamsaju čudesni alegorično-parabolič-

ni egzempli iz baroknih *Historija* Štefana Fučeka (npr. *Grehi, černi kavran i pekel*), ali u 2. pjesničkom ciklusu kroz iskreno proživljen i preobražen izraz oživljava se tradicija višestoljetnih kajkavskih crkvenih pjesmarica, od *Pavlinске pjesmarice* (iz 1644.), Krajačevićevih *Molitvenih knjižica* (iz 1640.), i *Svetih evangelioma* (iz 1651.) do *Cithare octochorde, Poljansko-ludbreške pjesmarice* ili međimurske *Lehpamerove pjesmarice*. Poput drevnih romarskih popijevki u stihovima se zrcali smiren, utješan melodiozni ton koji isijava emocionalnu toplinu, a lirski timbar pun je novoprobudene nježnosti, dok *zeleni gartlic* zavičajnih pejzaža zadobiva profinjenu Domjanićevu patinu. Iako u neprestanom tijeku jednog dijela zbirke Gataličinu poeziju obilježava upitni grč o smislu postojanja, karakterističan za postmodernističku suvremenu hrvatsku liriku (Drago Štambuk, Ante Stamać, Ernest Fišer, Boris Biletić, Delimir Rešicki) u 2. ciklusu ove zbirke preteže ganuće, samozatajna, ali čuderno ozarena epifanija duševne preobrazbe. *Verzuši* pobožnih nota u najbližem su dosluhu s intimom doma u kojem pjesnik evocira trenutke spokoja, obiteljske ljubavi i zajedništva (*blagosloveni obed za stolem, zmirene korake i steze*). Variirajući između govornog ritma molitve i crkvene himne, stihovi nas, usprkos kušnjama našeg vremena, vode prema putu budnosti i ozarenosti višeg nebeskog reda. Pjesma *Zvezdane reči opradžanja* svojom tajnovitom astralnošću, ali i profinjenom vizualnom atmosferom prikazuje noćnu hodočasničku procesiju, kao na platnima Ivana Lackovića Croate, dok u pjesmi *Pravični anđelek* oživljuju ljupke i nježne vedute združene s anđelima, kao u opusu varaždinskog slikara Željka Prsteca. Pjesnik se ne okreće uzaludno prema iznova prizvanoj hrvatskoj sakralnoj baštini, već mu ona poput ishodišnog kajkavskog jezika pruža bitan oslonac kulturne i moralne ukorijenosti i spasonosnog svjedočanstva o ušćavanoj tradiciji dičnih prethodnika koju pronosimo u vremeplovu zemaljskog života.

Naposljetku, u trodijelnoj strukturi Gataličine zbirke, dolazimo i do trećeg, *rajskog* ciklusa – *Dišeći bombeki verzušekov*, u kojem pjesnički subjekt pronalazi svoje dodatno utočište u otkrili *Parnasovskih meštija*, odnosno u oazi pjesničke erudicije i stvaralaštva. Kao potvrda tog uvjerenja ističu se brojne pjesme, među kojima možemo apostrofirati stihove *Verzuški za zdenu vuha* u kojoj autor očituje svoju kognitivnu otvorenost prema istraživačkim mogućnostima pjesničkih tragalačkih orbita. Pjesme u ovom ciklusu

obilježava intertekstualnost (pojavljuju se interpolirani stihovi André Bretona, reminiscencije na Charlesa Baudelairea, Giacoma Leopardija, Jakšu Fiamenga, Dragutina Domjanića, Jožu Skoka te na japanske zbirke haiku-pjesništva.). Slike kaotičnog i pandemijskog čemernog vremena u ovom ciklusu su hibernirane i reducirane, jer pjesništvo postaje zaštićeni, gotovo nedodirljivi duhovni prostor i zavjetna ostavština za budućnost, kao u pjesmi *Malička tisućletna inkunabula*:

Čez dišeći pušlek historije / natoplen z glagolicu / putuje sončeve / zaboravlenega sveta.

U prvim svojim zbirkama Gatalica je otvorio rječitovni prostor svojih astronomskih viđenja, a u ovoj zbirci koja je paralelno nastala u zloslutnim okolnostima svjetske pandemije i potresa u Hrvatskoj, autor se okreće novom brušenju ljudskosti. Roland Barthes je u knjizi *Književnost, mitologija, semiologija* zaključio kako živimo u beščutnom vremenu utemeljenom na *odbijanju da se vidi Drugi*, a Goran Gatalica stoga upućuje na osviještenost, samozatajnu strpljivost, plemenitu susretljivost i bogobjaznost u kojoj uvijek ima mjesta za Drugoga. Jezikom i nasljeđem hrvatskokajkavske arhaike Gatalica govori o sadašnjosti i u tom pretapanju stoljeća još jače uvida čovjekovu prolaznost i vremensku minornost, ali to ne čini da bi ga ponizio u beznađu, već da bi ga uzvisio i usmjerio prema njegovoj transcendentalnoj vertikali.

Fenomenu osjećajnosti, duševnosti i egzistencijalne sabranosti autor pristupa kao oblicima energije koji ostavljaju svoj jasni trag i pečat te zauzimaju svoje neupitno mjesto unutar svijeta cjelokupne galaktičke pojavnosti. Josip Užarević² kao načelo Gataličine poetike ističe svojevrsnu ukriženost svjetova tj. *antropomorfizaciju kozmosa i kozmizaciju čovjeka*. Cjeline svih poglavlja unutar zbirke *Jezero zmešaneh noći* pokazuju da Gataličin pjesnički kozmos nije isključivo apokaliptični pandemonij koji se sve opasnije urušava, već i neiskušana orbita u kojoj se rađa mogućnost prekreta prema svjetlosti duše i pjesničkog duha. Spoj znanstveno-egzaktnog s nevidljivim i spiritualnim je put o kojem govore mnogi astrofizičari, a njima nedvojbeno pripada i Goran Gatalica s poezijom koja gradi putokaz prema otkrivanju duhovne dimenzije univerzuma.

Hrvojka Mihanović-Salopek

¹ *Fantlivi ščepac samine*, je ujedno i naslov predzadnje pjesme u 2. poglavlju zbirke *Prošecija svetla v požiraku*.

² Josip Užarević, *O lirskoj kozmologiji Gorana Gatalice*, pogovor u zbirci *Kozmolom*, Zagreb, 2016.; str. 69-73